

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) โดยการศึกษาจากเอกสาร รายงาน การวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารเผยแพร่ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม ประชากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อ ศึกษาสภาพปัญหาการทำงานและสวัสดิการของมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพัง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ศึกษา คือ มารดาเลี้ยงบุตรตามลำพัง ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 10 กรณี และผู้ที่เป็นลูกจ้าง จำนวน 10 กรณี

กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษา ถ้าพบว่าตัวอย่างคนใดมีความพร้อม มีข้อมูลที่ดีและลึกซึ้ง จะหยิบขึ้นมาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือ Key Informants เพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นกรณีศึกษา (Case Study)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นจากการประมวลแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับมารดาเลี้ยงบุตรตาม ลำพัง ประเด็นการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

1. ข้อมูลส่วนตัว ได้แก่

1.1 อายุ การศึกษา อาชีพ

- 1.2 รายได้ต่อเดือน ภาระหนี้สิน
- 1.3 จำนวนบุตรที่อยู่ในความอุปการะ จำนวนบุตรหญิงและชาย
- 1.4 การแสดงความรักต่อบุตร (การอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูบุตรอย่างไร)
- 1.5 สุขภาพอนามัยของบุตร ค่าใช้จ่ายของบุตรต่อเดือน
- 1.6 สาเหตุของการเป็นมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพัง
2. สภาพการทำงานและลักษณะของบริการสังคม ได้แก่
  - 2.1 สภาพการทำงานและบริการสังคม
  - 2.2 สภาพปัญหาในการทำงาน
  - 2.3 รูปแบบและลักษณะของงาน
  - 2.4 สภาพแวดล้อมในการทำงาน
  - 2.5 ลักษณะของงานและการจัดสวัสดิการ
  - 2.6 ลักษณะการปฏิบัติงาน
  - 2.7 ความพึงพอใจของงานในการประกอบอาชีพ
  - 2.8 การได้รับความคุ้มครองเกี่ยวกับเงื่อนไขการทำงาน เช่น ความปลอดภัยในการทำงาน สุขภาพอนามัย
  - 2.9 ความรับผิดชอบต่องานในการประกอบอาชีพนั้น ๆ
  - 2.10 การได้ร่วมทำงานที่ทำทลายความสามารถ ไม่ซ้ำซากจำเจ
  - 2.11 ความภาคภูมิใจต่อการประกอบอาชีพนั้น ๆ
  - 2.12 การเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน /หรือ สถานที่ สถานประกอบการ บรรยากาศความเป็นมิตร ความอบอุ่นเอื้ออาทร ความมีน้ำใจไมตรี เช่น ลูกค้ำ และคนอื่น ๆ
3. ปัจจัยสนับสนุนด้านการทำงานและบริการสังคม ได้แก่
  - 3.1 แรงจูงใจในการประกอบอาชีพนั้น ๆ
  - 3.2 ความพึงพอใจต่อการประกอบอาชีพ
  - 3.3 ความพึงพอใจต่อบริการสังคมที่ภาครัฐจัดให้ เช่น ได้รับอะไรบ้าง พอใจอะไร ไม่พอใจอะไร เพราะอะไร
  - 3.4 ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน
  - 3.5 รูปแบบหรือความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนเพื่อการดำรงชีวิต
  - 3.6 การมีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น การมีส่วนร่วมในการแสดงอิทธิพลต่อการตัดสินใจใน

- 3.7 อนาคตของสถานประกอบการ
- 3.8 ความก้าวหน้าของงาน เช่น การได้รับค่าจ้างที่เพิ่มขึ้นตามอายุของการ
4. สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการให้บริการสวัสดิการ ได้แก่
  - 4.1 ปัญหาด้านของงานและการเลือกประกอบอาชีพนั้น ๆ
  - 4.2 แนวทางแก้ไขปัญหของงานของตนเองและหน่วยงาน
  - 4.3 ปัญหาในการรับบริการของรัฐและเอกชน
  - 4.4 การแก้ไขปัญหาด้านบริการสังคมของหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชน
  - 4.5 การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้านการทำงานด้วยตนเองและหน่วยงาน
  - 4.6 ความต้องการของสวัสดิการที่ต้องการให้เกิดขึ้นต่อไปด้วย
  - 4.7 ความรับผิดชอบของหน่วยงานหรือสถานประกอบการ เช่น ไม่ปล่อยของเสียไปในอากาศ หรือลงสู่น้ำลำคลอง ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม
  - 4.8 การกีดกันงานบางประเภท เช่น การแบ่งงานโดยใช้สถานภาพสมรส
5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตการทำงานและการจัดบริการสวัสดิการ ได้แก่
  - 5.1 ชีวิตการทำงานและแนวทางการจัดบริการสังคมแก่
  - 5.2 ความคาดหวังต่องานที่ทำและบริการสังคม
  - 5.3 การวางแผนด้านการทำงานต่อไปในอนาคต
  - 5.4 สิ่งที่ควรสนับสนุนและส่งเสริมด้านการทำงานด้านบริการสังคม ในบริบทของแรงงานสตรี
  - 5.5 บริการสังคมของหน่วยงานรัฐและเอกชนที่ต้องแก้ไขปรับปรุง
  - 5.6 ความภาคภูมิใจในงานหรือหน่วยงาน

วิธีการรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลการศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพังตามประเด็นที่กำหนดตามในแบบสัมภาษณ์นี้ เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 8 สิงหาคม 2549 ถึง 25 กันยายน 2549

การเข้าถึงบุคคลที่เป็นกรณีศึกษา เมื่อผู้ศึกษาทราบกลุ่มกรณีศึกษาที่จะศึกษาแล้ว ขั้นตอนต่อมา เป็นการสร้างกลยุทธ์ในการเข้าถึงกลุ่มกรณีศึกษา กรณีศึกษาส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษารู้จักเป็นอย่างดี ผู้ศึกษาได้ติดต่อขอนัดสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และอีกส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษาไม่คุ้นเคย

ผู้ศึกษาขอให้เพื่อนร่วมงาน หรือผู้ใกล้ชิดติดต่อกับบุคคลที่เป็นกรณีศึกษา นัดพบ รวมทั้งยืนยันสถานภาพผู้ศึกษาเพื่อให้บุคคลที่เป็นกรณีศึกษารู้สึกสบายใจที่ให้ความร่วมมือ นอกจากนั้น ผู้ที่ให้สัมภาษณ์เกือบทุกคนยังแนะนำผู้ที่อยู่ในข่ายกรณีศึกษาให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสสัมภาษณ์ต่อไปเป็นทอด ๆ ด้วย กลุ่มผู้ที่เป็นกรณีศึกษาผู้เป็นมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพังผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระ 10 คน และผู้ที่เป็นลูกจ้าง 10 คน รวมกรณีศึกษาทั้งหมด 20 คน ใช้นามสมมติทั้งสิ้น ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากกลุ่มตัวอย่างโดยความสมัครใจและให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

การแนะนำตัว ผู้ศึกษาได้แนะนำตัวต่อกลุ่มกรณีศึกษาในฐานะนักศึกษาระดับปริญญาโท โครงการพิเศษ สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาดินชาติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้สนใจศึกษาด้านแรงงานและสวัสดิการเพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปสะท้อนความจริงที่ได้พบจากการประกอบอาชีพอิสระและผู้ที่เป็นลูกจ้างในบริบทของความเป็นมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพังเพื่อเป็นแนวทางในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของแรงงานลักษณะนี้ต่อไป

วิธีการเก็บข้อมูลประกอบ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หรือบางครั้งเรียกว่า การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) คือ การที่ผู้ศึกษาเข้าไปสังเกตโดยร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ประกอบด้วยกระบวนการการสังเกต ชักถาม และจดบันทึก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถเก็บข้อมูลได้อย่างลึกซึ้งตามความเป็นจริงเนื่องจากผู้ที่เป็นมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพังไม่ทราบว่าตนเป็นผู้ถูกสังเกต

2. การสัมภาษณ์แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (Focus Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ตามขอบเขตการศึกษาในครั้งนี้ คือ ชีวิตการทำงานและสวัสดิการ ในมิติชีวิตส่วนตัว การเลี้ยงบุตร การทำงานและสวัสดิการ โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษาซึ่งเลือกไว้ตามแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) ที่กำหนด

ผู้ศึกษาไม่ได้ใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์เพราะกลุ่มตัวอย่างกลัวจะมีผลกระทบตามมา แต่กระนั้นก็ตาม ขณะสัมภาษณ์บางคนแสดงท่าทางกลัวอย่างชัดเจน บางคนปิดโอกาสการสัมภาษณ์โดยเปลี่ยนที่อยู่อาศัย บางคนจงใจผัดผ่อนโดยไม่แจ้งล่วงหน้า ทำให้ผู้ศึกษาต้องติดต่อขอสัมภาษณ์คนใหม่

เมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาได้ติดต่อขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมอีกครั้ง โดยสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว หรือสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ตามแต่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา และการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ แล้วรวบรวมจดลงในสมุดบันทึก แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการตีความ และการนำเสนอผลการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) ตามประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาและมีตารางประกอบบ้างตามความเหมาะสม

การนำเสนอผลการศึกษา

นำเสนอข้อมูลมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพัง เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาชีวิตการทำงาน และสวัสดิการสำหรับมารดาเลี้ยงบุตรตามลำพัง ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนตัว ตำแหน่งงานหรืออาชีพ สภาพการทำงาน และบริการสังคมที่ได้รับ

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายค่อนข้างยากลำบาก บางครั้งนัดหมายเรียบร้อยแล้ว แต่สัมภาษณ์ไม่ได้เพราะย้ายที่อยู่โดยไม่บอกกล่าว บางคนหวาดระแวงว่าจะเกิดผลกระทบตามมา จึงไม่ให้ความร่วมมือ บางครั้งการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ถูกขัดจังหวะโดยผู้ใกล้ชิดหรือการติดต่อทางธุรกิจ ซึ่งจำเป็นต้องยุติการสนทนาโดยไม่ได้ข้อมูลครบถ้วน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษานำมาศึกษาครั้งนี้ เป็นกรณีของกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเท่านั้น